

ВІДГУК
офіційного опонента про дисертацію
Овсієнко Людмили Миколаївни
«Методика навчання лінгвістики тексту майбутніх учителів
української мови і літератури на засадах компетентнісного підходу»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання
(українська мова)

1. Актуальність обраної теми та її зв'язок з напрямками наукових досліджень. Вирішального значення для економічного й соціального поступу держави у високотехнологічному інформаційному суспільстві набувають якість людського потенціалу та рівень освіченості й культури особистості. Динамізм, властивий сучасній цивілізації, зростання соціальної значущості особистості, інтелектуалізація праці, швидка зміна техніки й технологій в усьому світі зумовлюють підвищення рівня освіти, що передбачає відповідність її суспільним вимогам та світовим стандартам. З огляду на інтеграційні процеси, що відбуваються в нашій державі є об'єктивна потреба в компетентних та конкурентоздатних фахівцях для різних сфер діяльності, зокрема освіти, науки, культури, мистецтва тощо.

Реалії сучасної вищої педагогічної освіти, процеси демократизації в українському суспільстві закономірно пожвавлюють науковий інтерес дослідників до практико орієнтованих дисциплін у царині філології, які розвивають мовне чуття, мовно-естетичний смак студентів – майбутніх учителів української мови і літератури.

Стрімкий розвиток антропоорієнтованих наукових знань, активізація досліджень мови з позиції лінгвістики тексту й дискурсу, технологізація та інформатизація гуманітарної освіти і водночас недостатня суспільна увага до об'єднувальної, ідентифікувальної ролі мови особливо актуалізують питання лінгвістики тексту як науки і навчальної дисципліни. Майбутній учитель-словесник має оволодіти теорією тексту, а також відповідним методичним інструментарієм у його використанні. Ключовими завдання сучасної системи вищої педагогічної освіти є підготовка майбутніх компетентних учителів української мови і літератури, здатних здійснювати лінгвістичний аналіз, створювати й редагувати тексти різних стилів, жанрів, типів мовлення, готувати навчально-методичний матеріал до уроків, адекватно вести діалог, спілкуватися в різних фахових ситуаціях. Про це йдеться і в низці законодавчих та нормативних документів, зокрема, законах України «Про вищу освіту», «Про освіту», Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року та ін.

Рецензована праця має безпосередній зв'язок з такими актуальними напрямками наукових досліджень, як: модифікація результативної моделі стандартів у компетентнісну; визначення шляхів досягнення цілей гуманізації освіти; поліпшення якісних показників педагогічної освіти; посилення культурологічного спрямування змісту освіти; комунікативний

аспект навчання в закладах вищої освіти; упровадження ефективного оцінювання навчальних досягнень; формування фахової компетентності, зокрема таких її складників, як лінгвістична й методична компетентності та ін. Останній з напрямів узгоджується з темою науково-дослідної роботи Київського університету імені Бориса Грінченка «Філософські, освітологічні та методичні засади компетентнісної особистісно-професійної багатопрофільної університетської освіти». Отже, можна стверджувати, що тема дисертаційної роботи Овсієнко Людмили Миколаївни є актуальна, суспільно й науково вартісна.

Структура роботи науково доцільна і композиційно чітка, п'ять розділів пов'язані внутрішньою логікою й послідовністю викладу матеріалу. Наприкінці кожного розділу подано чіткі висновки, що відповідають тексту дослідження, а також загальні висновки, що цілком відтворюють результати проведеного аналізу. Додатки містять допоміжний матеріал, що не лише надає повноти сприйняттю дисертації, а й суттєво посилює її практичне значення.

Повний обсяг дисертації становить 448 сторінок (із них 390 сторінок основного тексту), що відповідає чинним вимогам до докторських дисертацій. Робота містить 10 таблиць, 2 рисунки.

Список використаних джерел нараховує 490 найменувань, із них – 19 іноземні.

Покликання в основному тексті загалом здійснено з дотриманням нормативних вимог.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Зміст дисертації розкриває вузлові аспекти теми дослідження. У ній чітко сформульовано об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, визначено й використано достатню джерельну базу. Структура роботи відображає послідовність розв'язання поставлених дисертанткою завдань на різних етапах дослідження. Рецензована праця виконана на високому науково-методичному рівні, а сформульовані в ній наукові положення, висновки і рекомендації є теоретично обґрунтованими й експериментально підтвердженими.

Загалом дисертація Л. М. Овсієнко вирізняється глибоким аналізом теоретико-методологічних здобутків української і зарубіжної науки, що уможливило встановити діалектичний зв'язок між елементами експериментальної методики навчання лінгвістики тексту майбутніх учителів української мови і літератури, формування в них лінгвістичної та методичної компетентностей. Теоретичне й практичне вивчення проблеми дало змогу дисертантці сформулювати провідну ідею дослідження, що ґрунтується на усвідомленні суб'єктами освітнього процесу ролі, функцій тексту, його комунікативного спрямування, особливостей функціонування в різних сферах життєдіяльності, когнітивно-розвивального потенціалу.

Поділяємо думку авторки про те, що формування лінгвістичної та методичної компетентностей майбутніх учителів української мови і літератури буде ефективним, якщо: спиратися на здобутки сучасної лінгвістики, психолінгвістики та лінгводидактики під час навчання лінгвістики тексту в мовленнєво-прагматичному та лінгводидактичному аспектах; урахувати такі процесуальні складники, як: орієнтувальний, виконавський, контрольний; упроваджувати проблемно-модульну, інформаційно-комунікаційні технології роботи з текстом.

Заслуговує на схвальну оцінку глибина теоретичного аналізу наукових досліджень, які стали засадничими в питаннях розв'язання проблеми. Л. М. Овсієнко на основі вивчення теоретичних засад дослідження описала й потлумачила змістові характеристики поняття «текст» у філософській герменевтиці, лінгвістичній парадигмі, науковому полі психолінгвістики, лінгводидактиці, а також розкрила зміст понять «дискурс», «лінгвістика тексту», «комунікативна компетентність», «предметна компетентність», «лінгвістична компетентність», «підхід до навчання», «компетентнісний підхід», «лінгводидактичні стратегії навчання», «метод навчання», «технологія навчання», «засоби навчання», «проблемно-модульна технологія навчання», «інформаційно-комунікаційні технології навчання», «навчальна програма» та ін. Такий справді науковий підхід авторки до формування понятійного апарату дослідження додав рецензованій праці логічної виразності, глибини та чіткості.

До позитивних моментів слід віднести той факт, що Л. М. Овсієнко всебічно розкриває ключові положення лінгвістики тексту як науки й навчальної дисципліни; обґрунтовує сучасні підходи до навчання лінгвістики тексту майбутніх учителів української мови і літератури, з-поміж яких пріоритетне місце відводить компетентнісному підходу як методологічному орієнтиру формування професійних і ключових компетентностей у майбутніх учителів української мови і літератури. Ґрунтовно дисертантка підійшла і до визначення психолого-педагогічних та лінгводидактичних засад навчання лінгвістики тексту майбутніх учителів-словесників на компетентнісній основі, що уможливило визначення пріоритетних підходів, методів, прийомів, засобів навчання та особливостей їх застосування.

У дисертації належним чином проаналізовано методичне забезпечення формування лінгвістичної та методичної компетентностей майбутніх учителів української мови і літератури в процесі навчання лінгвістики тексту; обґрунтовано концепцію поетапного навчання лінгвістики тексту на засадах компетентнісного підходу; визначено критерії, показники й рівні сформованості лінгвістичної й методичної компетентностей майбутніх учителів української мови і літератури.

Привертає увагу і здійснений багатоаспектний аналіз форм, методів, засобів навчання лінгвістики тексту, докладний опис технологій навчання в системі компетентнісної мовної освіти та продуктивних лінгводидактичних

стратегій навчання лінгвістики тексту майбутніх учителів української мови і літератури.

Заслуговує схвалення запропонована методика навчання лінгвістики тексту студентів філологічних спеціальностей на засадах компетентнісного підходу, що репрезентує глибоку теоретичну підготовку дослідниці, сформованість наукового мислення й обізнаність з усіма аспектами проблеми. Науково обґрунтованою і змістовно висвітленою є дієва графічна модель методики формування лінгвістичної і методичної компетентностей майбутніх учителів української мови і літератури (рис.1, с. 326), яка ілюструє наукову позицію дослідниці про те, що ефективність формування означених компетентностей у майбутніх учителів-словесників залежить від упровадження поетапного її навчання на засадах компетентнісного підходу, оптимального добору принципів, підходів, форм, методів, засобів, технологій і лінгводидактичних стратегій. Нам видається, що запропонована модель демонструє універсальність особистості дисертантки як науковця-проектувальника, викладача-практика й організатора освітнього процесу. Позитивно схвалюючи виділення 3-х етапів формування лінгвістичної і методичної компетентностей (мотиваційно-ціннісний, пізнавально-діяльнісний і дослідницько-творчий), зазначимо, що на с. 327 вони чомусь мають назви «пропедевтичний, пізнавально-формувальний і формувально-узагальнювальний».

Високої оцінки заслуговує теоретичне осмислення й методичне забезпечення формувального етапу експерименту, а саме опис організації всіх етапів, їхній перебіг, експертний аналіз результатів. Не викликає жодних сумнівів, що розроблена методика сприяє ефективному формуванню лінгвістичної та методичної компетентностей майбутніх учителів української мови і літератури, удосконалює сучасний освітній процес.

Кожен з етапів дослідження містить відповідні узагальнення і висновки. Підставою для того, щоб загальні висновки роботи вважати достовірними, передусім є добре спланований та успішно проведений експеримент, кількісно і якісно описаний у п'ятому розділі дисертації. Представлена в ньому експериментальна програма має чітку структуру й міцні теоретичні підвалини, містить усі елементи, що дають змогу для повноцінного й ґрунтовного дослідження (мету, завдання, критерійну модель, умови ефективності процесу навчання, принципи, підходи, методи, форми, технології, стратегії, засоби навчання). Свідченням справді наукового підходу є врахування авторкою важливих наукових даних із філософії, психології, лінгвістики, психолінгвістики, педагогіки, лінгводидактики.

Загальні висновки чітко скорельовані зі змістом сформульованих у вступі завдань і матеріалами кожного з розділів, їх можна вважати правдивими й ґрунтовними, що забезпечено вмілим використанням положень прикладних наукових досліджень, сучасних засобів і методик проведення аналізу результатів дослідного навчання, достатньою кількістю статистичної інформації, яку дисертантка подала у вигляді таблиць.

3. Оцінювання новизни й достовірності досліджень. Найбільш суттєвими й важливими здобутками, що одержані Л. М. Овсієнко особисто і які характеризують новизну її дисертації, є такі результати:

- *науково обґрунтовано* теоретико-методичні засади навчання лінгвістики тексту майбутніх учителів української мови і літератури на засадах компетентнісного підходу;
- *з'ясовано* загальнодидактичні та специфічні принципи навчання лінгвістики тексту у ВЗО, сучасні підходи, форми, методи, засоби, технології навчання лінгвістики тексту майбутніх учителів-словесників на засадах компетентнісного підходу;
- *схарактеризовано* теоретико-прикладний аспект навчання лінгвістики тексту майбутніх учителів-словесників на засадах компетентнісного підходу;
- *запропоновано* концепцію поетапного навчання лінгвістики тексту майбутніх учителів української мови і літератури на засадах компетентнісного підходу;
- *розроблено* методику навчання лінгвістики тексту майбутніх учителів української мови і літератури на засадах компетентнісного підходу.

Подальшого розвитку набула теорія і методика реалізації інформаційно-комунікаційних технологій навчання лінгвістики тексту майбутніх учителів української мови і літератури, розроблення навчально-методичного супроводу освітнього процесу у ЗВО на засадах інтеграції мовознавчих і лінгводидактичних дисциплін.

Результати рецензованої роботи, а саме: наукова новизна, теоретичні й практичні висновки, методичні рекомендації – достовірні, що підтверджується в процесі наукового дослідження засобами різноманітних теоретичних та емпіричних методів, статистичними даними експерименту, узгодженістю з відповідними положеннями законодавчих і нормативних документів. Основні положення дисертації апробовані на міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях і достатньо висвітлені в наукових публікаціях авторки.

Автореферат передає всі ключові положення дослідження, не містить додаткової інформації і повною мірою відбиває зміст роботи.

4. Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження Л. М. Овсієнко є важливим і відчутним внеском у розвиток української лінгводидактики, що полягає в розробленні, науковому обґрунтуванні й експериментальній перевірці методики навчання лінгвістики тексту студентів філологічних спеціальностей на засадах компетентнісного підходу і відповідних навчально-методичних комплексів із дисциплін лінгвістичного циклу, спецкурсів і спецсемінарів з української мови та методики її навчання; у створенні й перевірці під час дослідного навчання комплексного дидактичного забезпечення: вправ і завдань, дидактичного матеріалу, тестів. Матеріали дослідження можуть бути використані в

освітньому процесі ЗВО під час викладання мовознавчих і лінгводидактичних дисциплін, проведення спецкурсів, спецсеминарів, різних видів практик.

Наукові здобутки Овсієнко Людмили Миколаївни, викладені в розділах дисертації, а також у додатках, пропозиції й рекомендації, уміщені в статтях і посібниках, прислужаться для реалізації на практиці важливих освітніх і лінгводидактичних завдань.

5. Дискусійні положення й зауваження. Високо оцінюючи рецензовану дисертацію, привертаємо увагу до окремих її аспектів, що потребують уточнення, пояснення чи корекції, а саме:

1. Нам видається, що робота виграла б, якби дисертантка запропонувала класифікацію вправ з лінгвістики тексту, тим паче, що п'ятий розділ містить спеціальні й супровідні вправи на текстовій основі.

2. Дослідження проблеми формування лінгвістичної та методичної компетентностей майбутніх учителів української мови і літератури, на нашу думку, можна було б збагатити рекомендаціями щодо розроблення критеріїв їх оцінювання.

3. До дискусійних моментів уналежнюємо трактування лекції і як методу, і як форми навчання.

4. Графічна модель методики формування лінгвістичної і методичної компетентностей майбутніх учителів української мови і літератури (с. 326) відображає загальнодидактичні й специфічні принципи навчання лінгвістики тексту, тоді як в її описі йдеться ще й про застосування лінгводидактичних принципів (с. 327).

5. На с. 365 дисертантка зазначає, що «у процесі навчання лінгвістики тексту майбутніх учителів української мови і літератури з використанням методу портфоліо систематизовано кращі творчі роботи, цікаві для аналізу тексти тощо». На нашу думку, у додатках бажано було б навести приклади написаних студентами творчих робіт.

6. У дисертації багато уваги приділено самостійній пізнавальній діяльності студентів. Тож бажано було б запропонувати методичні матеріали для самостійної роботи студентів, що лише б посилювало рецензовану працю.

7. Відзначаючи належний рівень мовного оформлення дисертації, зауважимо, що, на жаль, авторці не вдалось уникнути поодиноких огріхів. Приміром: «*текст розглядається*» (с. 81), «*висвітлювалася в працях*» (с. 147), «*із зразками*» (с. 180), «*з часом*» (с. 180), «*у тому числі*» (с. 183), «*відіграє вирішальну роль*» (с. 183), «*до відсилання співбесідника*» (с. 190), «*з цією метою*» (с. 227).

Натрапляємо на окремі випадки використання застарілих термінів: «*професорсько-викладацький колектив*» (с. 163), «*освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр», «магістр*» (с. 193) тощо.

Проте, зазначені зауваження до дисертації є здебільшого дискусійними чи рекомендаційними. Вони жодним чином не применшують її значення і не знижують загальної високої оцінки, а можуть слугувати імпульсом для

дискусії під час захисту результатів дослідження і стимулом на наукову перспективу автора.

Загальний висновок. Дисертація Овсієнко Людмили Миколаївни «Методика навчання лінгвістики тексту майбутніх учителів української мови і літератури на засадах компетентнісного підходу» є самостійно виконаним і завершеним авторським науковим дослідженням, у якому отримані нові науково обґрунтовані теоретичні та експериментальні результати, що в сукупності є суттєвими для дальшого розвитку української лінгводидактики.

Актуальність теми, наукова новизна основних положень, висновків і пропозицій дисертації, її теоретичне і практичне значення, відповідність п. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, є підставою для присудження Овсієнко Людмилі Миколаївні наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
перший проректор з навчальної та
науково-педагогічної роботи
ДЗ «Південноукраїнський
національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

О. А. Копусь

24 травня 2018 р.